

frit den dag, det vælger sit parlament; til enhver anden tid ligger det i lænker. Repræsentationen er efter denne tanke en nødhjælp, nødvendiggjort af staternes størrelse, der umuliggør, at folket kan forsamles som helhed. Folkeafstemnings-instituttet er et middel, der råder bod på repræsentations-systemets ulemper og i nogen grad genindsætter folket i dets naturlige rolle som lovgiver.

Denne tanke kan forekomme besnærende og synes at udtrykke det fuldendte demokratis ide. Imidlertid bør det tages i betragtning, at den hos Rousseau og hans meningsfæller i det nittende århundrede hvilede på forudsætninger, der har vist sig ikke at holde stik — kort sagt, forudsætningen om den offentlige meningsdannelse rationelle karakter.

Hos Rousseau er forestillingen herom helt mystisk. Han udgår fra, at naturligt stræber hver enkelt individ altid efter sin egen private fordel uden hensyn til andre. Men når nu en gruppe af sådanne egoister forenes i et fællesskab, sker der det mærkelige, at de mange, hver for sig egoistiske viljer på ejendommelig måde ophæver og påvirker hverandre, således at der opstår en ny vilje, fællesviljen, der altid og nødvendigt er rettet mod det fælles bedste under ligelig hensyntagen til hver enkelts interesse, og som derfor efter sit væsen altid er både nyttig og retfærdig. Den sande almenvilje med dens iboende rigtighed dannes dog kun, dersom ethvert individ umiddelbart og levende føler sig forbundet med ethvert andet individ i fællesskabet. Hvis derimod samfundsbåndet brister i hjerterne, eller hvis der opstår partielle bindinger, d. v. s. partier, interesse-mæssige sammenslutninger mellem nogle til forskel fra alle, da kan de uheldsvangre særinteresser få overhånd, og ingen sand almenvilje vil opstå. „Da ledes alle af hemmelige motiver og stemmer ej som medborgere, som om staten aldrig havde eksisteret, og under navn af love udfærdiger man falskeligen uretfærdige dekretter, hvis mål blot er visse særinteresser.“

Politiske partier var derfor for Rousseau en vederstyggelighed og ødelæggende for alt demokrati. Hvad Rousseau drømte om, var det umiddelbare fremmøde under landsbyens eg af befolkningen i et lille samfund til uforudindtaget drøftelse af fælles anliggender. Det er forståeligt, at man ud fra en sådan mystisk tro på folkeviljens indre iboende rationelle rigtighed må anse dens åbenbaringer som udslag af højeste visdom og i folkeafstemnings-instituttet se et værdifuldt middel til forbedring af det repræsentative demokrati. Denne mystiske tro på folkeviljens orakelmæssige karakter eller på folkets ufejlbarlige instinkt spiller, efter hvad Bruswitz oplyser, endnu en vis ubestemt og ubevidst rolle i den schweiziske opinion. (Lignende opfattelse findes herhjemme, f. eks. hos P. Stavnstrup i hans bog „Politik og Demokrati“ (1921) 104 f, 112).

Rousseaus mystiske tro på folkeviljens aksiomatiske indre rigtighed forsvandt vel i det nittende århundrede, men i stedet for møder vi hos de utilitaristiske teoretikere en mærkelig overdreven tro på den offentlige diskussions absolutte og ufejlbarlige værdi som middel til alle konflikters rette løsning. Dette hænger sammen med deres ensidige intellektualistiske opfattelse såvel af samfundslivet som af menneskets natur. Alle politiske problemer er ud fra denne opfattelse regnestykker med ensbenævnte størrelser („Lyst“), der kan løses ved hjælp af en logaritmetabel, og mennesket er et rationelt væsen, der kun behøver klare argumenter, aftenkursus og oplysende litteratur, for at forstå sin sande interesse og handle i overensstemmelse hermed. Det selvindlysende mål for al social handling er det fælles bedste, bestemt som den størst mulige lykke for det størst mulige antal, der lader sig beregne som en aritmetisk størrelse. Opgaven er ved rigtig indsigt at finde de midler, der tjener dette mål bedst. De var ikke i tvivl om, at denne opgave kunne løses ved fornuftigt overlæg, og tvivlede heller ikke om, at var først den rette vej fundet, ville man alene i kraft af fornuftmæssig argumentation kunne overbevise enhver om rigtig-